

VOS, HERNAR, journalist, politicus (Antwerpen 30 maart 1889 - Antwerpen 12 mei 1952).

Na zijn middelbare school vond hij een betrekking op het Gemeentelijk Bureau voor de Statistiek te Antwerpen en tegelijkertijd kreeg hij de gelegenheid colleges te volgen aan het Sociologisch Instituut van de Brusselse Universiteit, bij professor E. Waxweiler. Van 1925 tot '32 was hij Vlaams-nationalistisch vertegenwoordiger voor Antwerpen, van 1936 tot '46 provinciaal senator en daarna, tot aan zijn dood, senator voor Antwerpen.

Van eind september 1944 tot eind maart '46 was hij minister van Openbare Werken en daarna tot maart 1947 van Openbaar Onderwijs.

Vos behoorde op 16-jarige leeftijd tot de redactie van De Goedendag, het tijdschrift van de Vlaamse Bond van de Antwerpse atheneumleerlingen, en werd een jaar daarna secretaris van de Bond. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam hij terecht op een speciaal bureau, opgericht door het Antwerpse stadsbestuur, met als opdracht de noodzakelijke relaties te onderhouden met de Duitse overheid. Hij kreeg als collega's o.m. M. Rudelsheim en P. van Ostaijen; uit hun discussies werd in feite een gedeelte van het Antwerpse activisme geboren. In 1917 trad Vos toe tot de Raad van Vlaanderen. In tegenstelling tot de meerderheid van de leden wilde hij echter geen einde maken aan het Belgische staatsverband, en uit protest tegen de uitroeping van Vlaanderens zelfstandigheid trok Vos zich (met A. Jacob en M. Rudelsheim) uit de Raad terug. Hij brak echter niet met het activisme als zodanig. Hiervoor werd hij na de oorlog tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld. In 1920, na zijn vrijlating, kwam hij bij het secretariaat van de Frontpartij en werd hoofdredacteur van het weekblad De Ploeg. In deze periode raakte Vos bevriend met Pieter Geyl. Vóór 1925 streefde hij in de Frontpartij de rehabilitatie van het activisme na. Na zijn verkiezing als volksvertegenwoordiger werd hij spoedig leider van de fractie, die niet alleen kwantitatief (6 gekozenen, tegenover 4 in 1921), maar ook kwalitatief tot dan op een vrij laag peil stond. Vos' parlementaire activiteiten waren gekenmerkt door een grote zin voor realisme en gematigdheid - die uiteraard niet steeds in de smaak vielen bij de radicale nationalist.

Zijn grootste succes behaalde hij bij de Bormsverkiezing. Het was in feite zijn enige daad met een belangrijke politieke draagwijdte. Zij was slechts mogelijk geweest dank zij het tactisch optreden van Vos, zijn samengaan met flaminganten uit andere partijen, kortom, dank zij een tactiek, die hem steeds door de radicale nationalist verweeten werd. Bij zijn eerste optreden als volksvertegenwoordiger maakte Vos indruk met zijn actie inzake de kanalenkwestie. De vraag was nl. of men Antwerpen al dan niet rechtstreeks met de Rijn zou verbinden via een kanaal over Nederlands grondgebied. De overeenkomst tot het graven van het Moerdijkkanaal werd verworpen. Later trachtte Vos een alternatief te vinden met de andere Groot-Nederlanders, waarbij hij krachtig gesteund werd door Geyl. Vos beschikte niet over de nodige politieke kwaliteiten om zijn succes met de Bormsverkiezing voor de Vlaamse nationalist te consolideren in een eendrachtige en constructieve actie. Van ongeveer 1930 af begon in de V.B. immers een periode van verwarring, met als belangrijkste punt de breuk, in 1931, tussen de Frontpartij en de Westvlaamse volksvertegenwoordiger J. van Severen, die het Verdinaso oprichtte dat autoritair en Diets, oorspronkelijk anti-Belgisch geïnspireerd was. Vos deed één poging om de eenheid tussen de Vlaamse radicalen te herstellen en tegelijkertijd de discussie over federalisme met de minimalisten op gang te brengen: het opstellen van een Federaal Statuut voor België. Hij faalde echter volkomen. De twaalf parlementsleden van de Frontpartij kon hij ertoe bewegen - na eindeloze

discussies, met veel geduld en tact - hun handtekening te plaatsen onder het wetsvoorstel, maar op de dag waarop de inoverwegingmening ervan door de Kamer verworpen werd, 19 juli 1931, trokken de twee radicaalsten hun handtekening in. Bij de parlementsverkiezingen van 1932 werd Vos niet herkozen, omdat een solidaristische Dietse lijst tegen hem was opgekomen. De verdeeldheid bij de nationalistten tussen federalisten en Groot-Nederlanders werd onoverbrugbaar en leidde ten slotte in oktober 1933 tot de hervorming van de Frontpartij tot het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV), dat - althans qua imago - een totalitair-solidaristische inslag had en de godsvrede verliet om een pro-katholiek standpunt in te nemen. Vooral de Westvlaamse nationalistten, onder de indruk van het succes van het Verdinaso in deze provincie, hadden op deze hervorming aangestuurd, die leidde tot een breuk tussen het nieuwe VNV en Antwerpse nationalistten die het godsvredesbeginsel trouw wilden blijven. Deze breuk betekende meteen het einde van Herman Vos' politieke mogelijkheden in de nieuwe formatie, waar geen plaats was voor vrijzinnigen en democratische socialistten - ondanks de pogingen van een aantal nationalistten (o.w. Staf de Clercq, Hendrik Borginon, Hendrik J. Elias, Gerard Romsee) om de rechtse tendensen van het VNV in te dammen.

Op 1 november 1933 nam Vos, via een artikel in De Schelde, afscheid van het Vlaams-nationalisme, zoals het zich de afgelopen jaren ontwikkeld had: „Van socialistische geest is mijn nationalisme steeds doordrenkt geweest; ik heb thans de volle strijd voor deze idee, met haar implicaties, in het gevormde kader te aanvaarden”. Hij trad toe tot de Belgische Werkliedenpartij (BWP). Deze overgang was niet zo verwonderlijk: hij had steeds socialistische sympathieën gehad, had nooit onvoorwaardelijk geloofd in de opportuniteit van een nationalistische partij. Daarenboven bestond tussen hem en C. Huysmans, de leider van de Antwerpse federatie van de BWP, al gedurende enkele jaren een goede verstandhouding. Zijn pragmatisme en a-dogmatisme hadden trouwens tot gevolg dat hij zich geestelijk meer verwant voelde met minimalisten als C. Huysmans en F. van Cauwelaert dan met Vlaamse doctrinairen: tijdens de parlementaire debatten over de taalwetten van de jaren 1930 had Vos een constructieve oppositie gevoerd. Bij zijn overgang naar de BWP werd Vos opgenomen in het pas opgerichte studiebureau, dat als opdracht had het plansocialisme voor België te hervormen tot het Plan van de Arbeid, en dat onder leiding stond van H. de Man. Vos kreeg een leidende positie in dit Bureau voor Sociaal Onderzoek, als secretaris van de directiedienst, onmiddellijk onder H. de Man, die directeur was, en A. Halasi, de wetenschappelijke secretaris. Vos was een trouwe plansocialist; hij kreeg echter nooit veel aanhang in de BWP. Hij was medewerker van Vooruit en Volksgazet. Zijn politieke activiteiten in de BWP waren al met al gering. In juni 1937 nam hij het woord in de senaat, tijdens het debat over het regeringsontwerp inzake de amnestie. Deze tussenkomst van Vos was aanleiding tot geanimeerde discussies in de BWP tussen Walen en Vlamingen, waarvan echter de meest vooraanstaanden hem steunden.

Vóór de oorlog trad Vos nog tweemaal zeer duidelijke

lijk naar voren: op het Vlaamsch Socialistisch Congres van 1937 en ter gelegenheid van de socialistische herdenking van de Guldensporenslag te Kortrijk in 1939. Een actieve bijdrage tot de organisatie van beide gebeurtenissen had hij evenwel niet geleverd.

Toen in 1938 het Vlaams socialistisch tijdschrift *Leiding* opgericht werd door H. de Man, was het logisch dat Vos tot de redactie zou toetreden. Bij de Duitse invasie vluchtte hij voor korte tijd naar Frankrijk. In 1941 trad hij toe tot het Politieke Comité van de Weerstand, dat in België gevormd was op initiatief van de regering-Pierlot en waartoe o.a. behoorden Ch. de Visscher en W. Ganshof van der Meersch. Dit comitee had een dubbele opdracht: de regering informeren over de situatie in bezet België, en het verzet tegen de bezetter stimuleren in de magistratuur, de financiële en industriële wereld.

Bij haar terugkeer uit Londen, bij de bevrijding, breidde de Belgische regering zich uit met een aantal leden van het Verzet. Op deze manier werd Vos minister.

Als minister spande hij zich in - zonder veel resultaat - om de repressiepolitiek te verzachten.

WERKEN: *De moderne Staatsleer en de loyauteitsverhouding in verband met het Activisme*, in *Dietsche Stemmen*, jg. 3, nr. 1 (1 februari 1918, p. 5-28); - *Het debat Blavier-Vos te Leuven* (1923); - *Het federalistisch beginsel*, in *De Schelde* (14 september 1927); - *Het federaal Statuut*, in *De Schelde* (26 maart 1931); - *Hoe ik de oplossing van het Vlaamsche Vraagstuk zie*, in *De Vlaamsche Gids* (december 1931); - *Het debat Rubbens-Vos, gehouden te Leuven op 12 november 1931, Stenografisch verslag*, in *De Nieuwe Jeugd* (5 februari 1932); - *Mijn afscheid en mijn verantwoording*, in *De Schelde* (1 november 1933); - *Het taalgebruik in rechtszaken. De belangrijkste taalwet*, in *Vooruit* (15 mei 1934); - *De Vlaamsche Beweging in haar historische ontwikkeling*, in *De lage landen bij de zee*, o.l.v. J. Romein (1934, p. 659-680); - *De huidige stand van het Vlaamsche Vraagstuk* (1936).

LITERATUUR: P. Geyl, *Herman Vos' betekenis voor de Vlaamse beweging*, in *Historicus in de tijd* (1954, p. 147-157); - *Herman Vos-Nummer van Mens en Taak* (1959, nr. 1); - R. de Nolf, *Federalisme in België als grondwettelijk vraagstuk* (1968); - M. Claeys-van Haegendoren, *Herman Vos en de Vlaamse Beweging*, in *Ons Erfdeel*, jg. 3, nr. 3 (maart 1970, p. 87-94). MIEKE CLAEYS-VAN HAEGENDOREN